

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ, ЯК
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Золотарьова Олена В'ячеславівна

*Українська інженерно-педагогічна академія, м. Слов'янськ
асистент кафедри хімічної технології неорганічних речовин*

Постановка проблеми. У новий час відкриттів і змін в науці, культурі, економічних стосунках ставлять перед педагогікою усе більш масштабні цілі. Як передати наступним поколінням те, що дісталось від попередніх? Як ввести молодих людей в громадський контекст, зробити їх соціально компетентними, зрілими? У цих питаннях - головне протиріччя, головна проблема сучасної педагогіки : конфлікт між ліберальною (заниженою з точки зору суспільства) системою цінностей і зростаючими вимогами до рівня педагогічних стосунків і вченості. З одного боку, навчання перестає встигати за прогресом, з іншої (що ще істотніше) - ліберальні цінності вступають в протиріччя з вимогами прогресу, діють розслаблююче, тягнуть людину геть від будь-яких утруднень [114].

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проведений науковий пошук (Л.С. Выготский, В.Е. Гурин, Д. Дьюи, В.В. Зеньковский, Я.А. Коменский, А.И. Кочетов, П.Ф. Лесгафт, Д. Локк, А.С. Макаренко, Э.Г. Малиночка, Ж.Ж. Руссо, Г. Спенсер, Л.Н. Толстой, СТ. Шацкий) засвідчив, проблеми по формуванню ціннісних орієнтацій присвячено досить значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених.

Формування цілей статті (постановка завдання). У зв'язку з цим виникла проблема організації виховної роботи у ВНЗ таким чином, щоб фахівці, що випускаються, були успішні, могли визначити направленість професійної діяльності, надати їй цінність, дозволити зайняти певну позицію в сучасному соціумі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження стану виховної діяльності студентів ВНЗ, що почалися, за даними Міністерства освіти, показали, що зміни

в житті сучасного суспільства України спричинили ряд найскладніших проблем, що торкнулися молоді в цілому і студентської зокрема.

До таких проблем належать:

- криза системи освіти і виховання;
- криза традиційних інститутів соціалізації і механізмів соціально-культурної спадкоємності, що значно ускладнює процес адаптації молодого покоління в сучасних умовах;
- пошук соціально прийнятних і оптимальних форм самореалізації особи.

Ці проблеми нерозривно пов'язані з проблемами виховання, соціальної адаптацією і, як наслідок, формуванням ціннісних орієнтацій у будь-якої особи, а тим більше у майбутніх молодих фахівців.

При проектуванні структури і визначенні змісту виховних програм ВНЗ необхідно виконувати наступні вимоги:

- враховувати результати об'єктивної оцінки стану виховання студентів в системі вищої школи;
- дотримувати і використовувати положення законодавчих і нормативних документів з питань виховання;
- використовувати теоретико-методологічні основи виховної і учбово-виховної діяльності загальнолюдського характеру і тих, що враховують специфіку сучасного українського суспільства.

Відбір і проектування заходів, а також технологій, методик, рекомендацій для включення в програму найбільш ефективний при дотриманні наступних умов :

- системне залучення до виховної діяльності усього потенційного арсеналу наявних ресурсів (ВНЗ, місцевих, регіональних);
- забезпечення органічного взаємозв'язку і збалансованого поєднання учбово-виховної і позаучбової виховної діяльності;
- побудова виховної діяльності в опорі на отримання студентом професії, спеціальності, на основний зміст і технології учбово-наукового процесу, що забезпечують найкращі психолого-педагогічні умови для

сприйняття виховних дій і самовиховання [1].

Формування людини як особи вимагає від суспільства постійного і свідомо організованого вдосконалення системи громадського виховання, подолання застійних, традиційних, стихійно сформованих форм. Така практика перетворення сформованих форм виховання, не мислима без опори на науково-теоретичне психологічне знання закономірностей розвитку людини в процесі онтогенезу, бо без опори на таке знання існує небезпека виникнення волюнтаристської, маніпулятивної дії на процес розвитку, спотворення її справжньої людської природи.

У цьому сенсі під вихованням розуміється цілеспрямований розвиток кожної зростаючої людини як неповторною людською індивідуальності, забезпечення зростання і вдосконалення моральних і творчих сил цієї людини, через побудову такої громадської практики, в умовах якої те, що у дитини знаходиться в зачатковому стані або доки тільки складає можливість, перетворюється на дійсність. "Виховувати - це означає направляти розвиток суб'єктивного світу людини", з одного боку, діючи відповідно до того морального зразка, ідеалу, який утілює вимоги суспільства до зростаючої людини, а з іншого боку, переслідуючи мету максимального розвитку індивідуальних особливостей його особи [2].

Завдання сучасної структури виховання у ВНЗ, виділені М. В. Чельцовим [3], наступні:

- створення максимально сприятливих психологічних умов для навчання і усебічного розвитку кожної особистості;
- сприяння формуванню тимчасового колективу і позитивного мікроклімату в студентських групах;
- сприяння розвитку і вдосконаленню організаторських здібностей студентів через систему самоврядування ;
- розвиток пізнавальної мотивації, творчих здібностей і навичок молоді, що вчиться, через залучення їх до організації вільного часу і суспільно значущих культурних заходів;
- залучення до історії і громадського життя Батьківщини, міста і учбового

закладу, виховання активної громадянської позиції студентів;

- допомога в соціалізації молоді, що вчиться.

І, якщо до недавнього часу ВНЗ значною мірою формували лише професійні знання, уміння і навички, то відповідно до нових соціальних замовлень суспільства на підготовку конкурентоздатного фахівця XXI віку потрібне створення у ВНЗ нової виховно-освітньої концепції і технології, що задовольняє в першу чергу наступним умовам:

- процес навчання повинен розглядатися як вид професійної діяльності навченого;
- критерієм доцільно організованого виховно-освітнього процесу при цьому являється чинник збереження здоров'я усіх його учасників;
- доцільний виховно-освітній процес повинен функціонувати в спеціально організованому предметно-просторовому і тимчасовому середовищі, що зважає на специфіку майбутньої професійної діяльності навченого [2].

Відповідно цим умовам технологія навчання забезпечує формування і розвиток трудового потенціалу, що готує фахівця, який включає: психофізичний потенціал, кваліфікаційний потенціал, особовий потенціал.

Як вказував Л.С. Виготський, "Учитель з наукової точки зору - тільки організатор соціального виховного середовища, регулювальник і контролер її взаємодії з кожним учнем". Такий підхід до побудови процесу виховання як активного цілеспрямованого формування особи узгоджується з методологічною установкою на оцінку ролі суспільства і місця генотипу зростаючої людини в становленні його особи.

При визначенні основних напрямів і заходів соціалізації студентів вищих навчальних закладів безумовного значення набуває проблема об'єднання студентського колективу, що виконує в певних умовах функції інструменту виховання. Заходи по формуванню згуртованого студентського колективу мають бути спрямовані на активізацію процесу соціалізації особи через поглиблення мотивації до учбової і суспільно-корисної діяльності, забезпечувати розвиток само-управлінських начал в учбовому закладі,

створювати основу становлення міжособових стосунків, що характеризуються організованістю, відповідальністю, розширенням сфери духовних інтересів і спрямувань.

Одне з основних місць в системі виховання повинні займати заходи соціально-культурної спрямованості, що формують духовно-правові і моральні якості особи, але при безумовному збереження цілісності процесів виховання. Важлива роль в змісті виховання має бути відведена гуманітарній освіті, тісно пов'язаній, передусім, з історією, традиціями і культурою своїх народів.

Досягнення сучасної науки, у тому числі праці вітчизняних філософів і психологів, педагогів і фізіологів, юристів і генетиків свідчать про те, що тільки в соціальному середовищі в процесі цілеспрямованого виховання відбувається дієве вироблення програм соціальної поведінки людини, людина формується як особа, причому соціальна обумовленість розвитку особистості носить конкретно-історичний характер. Але соціально-історичне формування особи не є пасивним віддзеркаленням громадських стосунків. Виступаючи і суб'єктом і результатом громадських стосунків, особа формується через її активні громадські дії, свідомо перетворюючи і навколишнє середовище, і саму себе в процесі цілеспрямованої діяльності. Саме в процесі цілеспрямовано організовуваної діяльності особи формується в людині найважливіша, така, що визначає його як розвинену особу, потреба в благо іншого.

У зв'язку з цим, вітчизняні учені і педагоги-практики виходять з того, що виховання (у тому числі і в процесі навчання) не може плентатися "в хвості особового розвитку", орієнтуючись на його вчорашній день, а повинно відповідати "завтрашньому дню особового розвитку". У цій тезі чітко відбивається принцип підходу до психічного розвитку особистості як керованого процесу, який здатний створювати нові структури особових цінностей людей, що формуються [4].

Управління процесом виховання, здійснюване як цілеспрямована побудова і розвиток системи, що задається багатоплановою діяльністю дитини, реалізується педагогами, що вводять об'єкт виховання в "зону найближчого розвитку". Це означає, що на певному етапі розвитку особа може просуватися

далі не самостійно, а під керівництвом дорослих і в співпраці з розумнішими "співтоваришами", а вже потім і цілком самостійно.

Цілеспрямоване формування особи людини припускає її проектування, але не на основі загального для усіх людей шаблону, а згідно з індивідуальним для кожної людини проектом, що враховує його конкретні фізіологічні і психологічні особливості.

"Не може не бути коливань, - писав А.С. Макаренко, - чи прагнути до виховання сміливих, чесних, наполегливих або легкодухих, боязких і брехливих". При цьому особливе значення набуває облік внутрішніх спонукальних сил, потреб людини, її свідомих прагнень. Саме на цій базі з'являється можливість і правильно оцінювати особу і побудувати ефективну систему її виховання спеціально задану діяльність. Включення дитини в організовану дорослим діяльність, в процесі якої розгортаються багатопланові відношення, закріплює форми громадської поведінки, формує потребу діяти відповідно до моральних зразків, які виступають мотивами, спонукаючими діяльність і регулюючих взаємовідносини людей.

Таким чином, мистецтво виховання полягає у використанні такого найважливішого психологічного механізму, як створення правильного поєднання мотивів", що "розуміються, і мотивів "реально діючих", а разом з тим, в умінні вчасно надати вище значення успішному результату діяльності, щоб цим забезпечити перехід і до вищого типу реальних мотивів, що управляють життям особи. Так, молоді люди знають про наявність важливого і суспільно відповідального життя дорослого члена суспільства. Але лише включення в соціально діяльність, що визнається, перетворює ці мотиви, що "розуміються", на реально діючі.

Зростання круга потреб, закон підвищення потреб, розвиток потребностно-мотиваційної сфери визначають характер формування конкретних рис в особі. До таких конкретних рис особи, які формуються в процесі виховання, відносяться:

- відповідальність і почуття внутрішньої свободи, почуття власної гідності (самоповага) і пошана до інших;

- чесність і сумлінність;
- готовність до соціально необхідної праці і прагнення до нього;
- критичність і переконаність;
- наявність твердих, не підлягаючих перегляду ідеалів;
- доброта і суворість;
- ініціативність і дисциплінованість;
- бажання і вміння розуміти інших людей і вимогливість до себе і іншим;
- здатність роздумувати, зважувати і воля;
- готовність діяти, сміливість, готовність йти на певний ризик і обережність, уникнення непотрібного ризику.

Названий ряд якостей не випадково згрупований попарно. Цим підкреслюється, що немає якостей абсолютних. Сама краща якість повинна урівноважуватися протилежним. Кожна людина зазвичай прагне знайти соціально прийнятну і особисто для нього оптимальну міру співвідношення цих якостей у своїй особі. Тільки за таких умов, знайшовши себе, склавшись і сформувавшись як цілісна особа, він здатний стати повноцінним і корисним членом суспільства.

Людина піддається вихованню з самого народження і практично до самої смерті, хоча сила виховної дії змінюється в залежності від віку, соціального положення і статусу і т. д. Б.Г. Ананьєв виділив в арсеналі педагогіки як науки про виховання чотири парадигми, згідно яким здійснюється виховний процес - педагогічну, андрологічну, акмеологічну і комунікативну [5]. Кожна з них знаходить своє застосування в певних умовах.

Висновки. Студентський вік є завершуючим періодом інтенсивного формування системи ЦО, що чинить вплив на становлення характеру і особи в цілому. Це пов'язано із зміцненням на цьому віковому етапі необхідних для повного формування ЦО передумов: оволодінням самостійним логічним мисленням, накопиченням достатнього морального і первинного професійного досвіду, заняттям певного соціального положення. Процес формування системи ЦО стимулюється значним розширенням спілкування, збільшенням потоків

інформації, зіткненням з різноманітним форм поведінки, поглядів, ідеалів. Поява і зміцнення переконань в студентському віці свідчить про значний якісний перелом в характері становлення системи моральних і соціальних цінностей.

Література

1. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учебное пособие. - М.: "Академия", 2001, - 304 с.
2. Лихачев Б.Т. Воспитательные аспекты обучения. - М., 1979.
3. Чельцов М.В. Проблемы воспитания студенческой молодежи в вузе. / <http://www.philos-educ.ru/Library/PH05/Celcov.htm>
4. Кларин МВ. Педагогическая технология в учебном процессе. - М.: Танио, 1989.
5. Петровский В.А. Личность в психологии. - Р.-на-Д., 1996.

Резюме. Стаття присвячена проблемам формування ціннісних орієнтацій у студентів технічних ВНЗ. У педагогіці вищої школи програми виховання студентів не отримали належного дослідження і обґрунтування. У зв'язку з цим виникли проблеми організації виховної роботи у ВНЗ. Під час дослідження були розглянуті різні визначення, терміни, поняття ЦО, були зіставлені позиції різних авторів, що дають визначення і обґрунтування цьому.

Резюме. Статья посвящена проблемам формирования ценностных ориентаций у студентов технических ВУЗов. В педагогике высшей школы программы воспитания студентов не получили должного исследования и обоснования. В связи с этим возникли проблемы организации воспитательной работы в ВУЗе. Во время исследования были рассмотрены различные определения, термины, понятия ЦО, были сопоставлены позиции различных авторов, дающих определения и обоснования этому.

Summary. The article is devoted the problems of forming of the valued orientations

for the students of higher educational establishments. In pedagogics of higher school of the program of education of students did not get due research and ground. In this connection there were problems of organization of an educate work in higher educational establishment. During research different determinations, terms, concepts of the valued orientations, were considered, positions of different authors were confronted, givings determination and ground to it.

РЕЦЕНЗІЯ

на статтю **Золотарьової Олени В'ячеславівни**

"Ціннісні орієнтації студентів технічних ВНЗ, як педагогічна проблема"

Зміни, що сталися в нашій країні за останні десятиліття, істотно відбилися на соціальному, економічному і моральному стані студентів. За рівнем злочинності, корупції, аморальної поведінки людей Україна вийшла на лідируючі місця у світі. Велику тривогу викликають значні зміни соціальних цінностей і моральних орієнтирів у сучасної молоді. Зміни в ціннісно-нормативній системі суспільства супроводжуються зниженням впливу соціальних норм поведінки на індивіда. У молодіжному середовищі на перше місце в системі цінностей виходять проблеми матеріального і індивідуалістичного характеру, тоді як громадські і духовні інтереси відходять на задній план. Відбувається посилення споживчих інтересів серед молоді, збільшення кількості людей з егоїстичними установками, що призводить до протиріч з соціально-економічним прогресом суспільства. У світлі економічних і політичних перетворень, що відбуваються в нашій країні, сучасним суспільством затребувані такі особистості, які здатні гармонійно поєднувати особисті і громадські цінності, орієнтуватися не лише на споживання, але і на творення, не забуваючи при цьому особистих інтересів.

У статті Золотарьової О.В. розв'язується протиріччя між необхідністю готувати підрастаюче покоління до повноцінних стосунків в соціальному і природному середовищі і існуючою постановкою виховання, що не забезпечує рішення цієї задачі. Це протиріччя породжує безліч проблем вищої школи, пов'язаних з формуванням системи цінностей.

Для вирішення цих проблем запропоновано розробити програми формування ціннісних орієнтації майбутніх молодих фахівців в умовах вищої школи.

Таким чином, стаття Золотарьової Олени В'ячеславівни **"Ціннісні орієнтації студентів технічних ВНЗ, як педагогічна проблема"** відповідає основним вимогам ВАК і може бути рекомендована до друку у фаховому виданні.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,

завідуючий кафедрою загальноінженерних дисциплін

Української інженерно-педагогічної академії _____ А.О.Ворох